

Фонд
Демократичні ініціативи
імені Ілька Кучеріва

**Громадська
думка**

Інформаційно-
аналітичне
видання

№33 2018

Андрій СУХАРИНА

НА НИЗЬКОМУ СТАРТІ: огляд політичних настроїв українців щодо виборів та виборчого процесу

Громадська думка

Інформаційно-аналітичне видання «Громадська думка» – це відображення новітніх тенденцій у громадській думці населення України, інформування широкого загалу про динаміку настроїв українського народу щодо злободенних проблем становлення демократії і державності, коментарі експертів з актуальних питань та рекомендації щодо покращення ситуації у різних сферах суспільного життя. Це один із проектів Фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» – одного з провідних аналітичних центрів України, який концентрує свою діяльність на сприянні розвитку демократії, ринкової економіки й інтеграції України в європейський та євроатлантичний простір.

Що таке громадська думка?

Громадська думка становить собою сукупність настроїв, оцінок, суджень поглядів та думок у суспільстві. Дослідження громадської думки означає вивчення поглядів населення на конкретні проблеми і питання політичного, економічного та соціального життя.

Це оцінка, яку дає населення перебігу подій та політикам, а також джерело інформації про проблеми і пріоритети населення. Громадська думка – це індикатор рівня задоволеності населення владою та ситуацією в суспільстві загалом. Постійний моніторинг громадської думки і широке оприлюднення результатів сприяють розумінню раціональних та емоційних елементів і факторів, які визначають характер соціальної взаємодії членів суспільства.

АНДРІЙ СУХАРИНА,

політичний аналітик
Фонду «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва

НА НИЗЬКОМУ СТАРТІ: огляд політичних настроїв українців щодо виборів та виборчого процесу

Наступні президентські вибори стануть проміжним кінцем епохи, яка розпочалась одразу після Революції Гідності. Президентські вибори 2014 року вже не проводились на окупованих територіях, але запустили процес суттєвого оновлення всіх органів влади. Ці п'ять років країна жила в умовах гібридної війни, радикальних і половинчастих реформ та постійного політичного напруження. Прийдешні президентські вибори, перший тур яких відбудеться 31 березня 2019 року, однозначно відрізнятимуться від попередніх, але матимуть не менш суттєвий вплив на майбутні парламентські та місцеві вибори, а також на розвиток країни загалом.

Фонд «Демократичні ініціативи» («ДІ») проводить певний зріз громадської думки на початку активної фази виборчих кампаній та аналізує основні настрої населення стосовно виборів. У цьому випуску «Громадської думки» проаналізовано шанси основних кандидатів у Президенти на підсумковий успіх, мотивацію виборців тих чи інших кандидатів, підтримку населенням зміни виборчих правил та деякі інші аспекти виборчого процесу.

В межах дослідження проаналізовано дані загальнонаціонального опитування населення України, яке було проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 16 по 22 серпня 2018 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей. Опитано 2019 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Для порівняння наводяться результати загальнонаціонального дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з партнерами у травні 2013-го, березні 2014-го, грудні 2016-го, грудні 2017 років та травні 2018 року. У дослідженні також використано дані опитування політичних експертів, соціологів та журналістів, яке було проведено «Демініціативами» з 27 серпня по 3 вересня 2018 року.

Це дослідження було представлено Фондом «Демократичні ініціативи» в межах «Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст дослідження є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

ОЧІКУВАНА ЯВКА та електоральні шанси кандидатів

Готовність узяти участь у голосуванні на виборах Президента достатньо висока. 70% опитаних планують або скоріше планують взяти участь у виборах Президента України. Це найвищий показник готовності до участі у виборах за останні роки, згідно з опитуваннями «ДІ». Певною мірою цьому сприяло скорочення кількості тих респондентів, які сумніваються, чи йти їм на вибори – велика частина з них вже визначилася зі своєю участю у волевиявленні.¹ На момент опитування не бажають брати участі у виборах Президента близько 23%. Присутні й регіональні відмінності: серед регіонів істотно відрізняється Донбас, де 36% опитаних не мають наміру голосувати. Загалом опитування показують дещо вищу зацікавленість до участі у виборах на Заході України, що загалом є традиційним. Такий стан справ певною мірою зменшує шанси на успіх представників колишньої влади, електоральна база яких залишилась здебільшого на Сході та Донбасі.

Стосовно готовності до участі в голосуванні на виборах до Верховної Ради, то тут ситуація певною мірою схожа з президентськими виборами. Майже 68% планують взяти участь у голосуванні, однак більше чверті опитаних вже сьогодні кажуть про те, що не мають наміру цього робити. Таким чином, можна говорити про залежність явки виборців від виборів різного типу. За сталих умов громадяни найбільше приходять на президентські вибори, далі йдуть – на парламентські, а вже потім – місцеві вибори, де фіксується порівняно найнижча явка.

Серед кандидатів на президентську посаду, як і у минулих опитуваннях, лідирує Юлія Тимошенко. Якщо враховувати тих респондентів, які мають намір брати участь у виборах, то її рейтинг становить 17,8%. Далі йдуть Анатолій Гриценко – 8,4%, Петро Порошенко – 7,9%, Вадим Рабінович – 6,7%, Юрій Бойко – 6,4%, Володимир Зеленський – 6,1%, Олег Ляшко – 5,8%, Святослав Вакарчук – 5,6%.

Існують певні відмінності у підтримці кандидатів у різних регіонах. Два кандидати – Юлія Тимошенко та Петро Порошенко мають підтримку майже в усіх регіонах України (Порошенко – за винятком Сходу). Анатолія Гриценка та Святослава Вакарчука підтримують переважно на Заході і в Центрі, а Вадима Рабіновича та Юрія Бойка – на Півдні, Сході та Донбасі). Олег Ляшко має кращі результати у Центрі та на Півдні, а Володимир

¹ Потрібно зауважити, що реальна явка завжди трохи менша за прогнозовану, оскільки потенційна готовність до дії не означає її автоматичного виконання.

Зеленський – на Півдні та Донбасі. Помітна тенденція більшої підтримки Бойка, Рабіновича та Тимошенко серед старших вікових груп, а Вакарчука та Зеленського – серед молоді.

Незважаючи на суттєво кращі показники Тимошенко на цьому етапі президентської гонки, на сьогодні немає підстав стверджувати, що її позиція фаворита перегонів є безумовною. Можна лише припускати, що лідерка «Батьківщини» є основною претенденткою на вихід у другий тур виборів, однак хто буде її конкурентом у другому турі, а надто хто стане переможцем виборів, наразі важко передбачити. При цьому, Юлія Тимошенко має дещо більше ніж в середньому виборців, які цілковито впевнені у кінцевості свого вибору, що дає змогу формувати їй більш стійку електоральну базу.

Якщо говорити про потенційного другого номера перегонів, то важливим є той факт, що різниця між кандидатами, які посідають 2 та 7 місця, становить лише 2,8%, що навіть менше за коливання статистичної похибки. За таких умов кожен із них може претендувати на вихід у другий тур президентських перегонів. Варто відзначити також той факт, що результати переслідувачів можуть суттєво змінитись після формування кінцевого списку кандидатів², оскільки відсутність у бюлетенях когось із вищезазначених учасників суттєво позначиться на результатах виборів. З огляду на те, що не всі потенційно рейтингові кандидати підтвердили свою участь у президентських змаганнях, список претендентів може коригуватись. Зокрема, на момент опитування експертів навіть у них не було чітких позицій щодо окремих кандидатів. Так, у експертів майже немає сумнівів щодо участі у виборах чинного Президента Петра Порошенка, экс-міністра оборони Анатолія Гриценка та лідера «Опозиційного блоку» Юрія Бойка. На вибори також скоріш за все піде лідер «За життя» Вадим Рабінович. Щодо экс-прем'єр-міністра Арсенія Яценюка та співака Святослава Вакарчука більшість експертів висловили думку, що вони, найімовірніше, не братимуть участі у перегонах. А от щодо Володимира Зеленського у експертів не було чіткої позиції.

Водночас, непрогнозованість другого туру на тлі суттєвої недовіри у чесність перегонів може спричинити до активного протистояння між кандидатами та їхніми прихильниками, а відтак перерости як у судову боротьбу, так і менш формальні акції – протести тощо.

² Кінцевий список кандидатів буде сформований не пізніше 9 лютого 2019 року.

МОТИВАЦІЯ ВИБОРЦІВ:

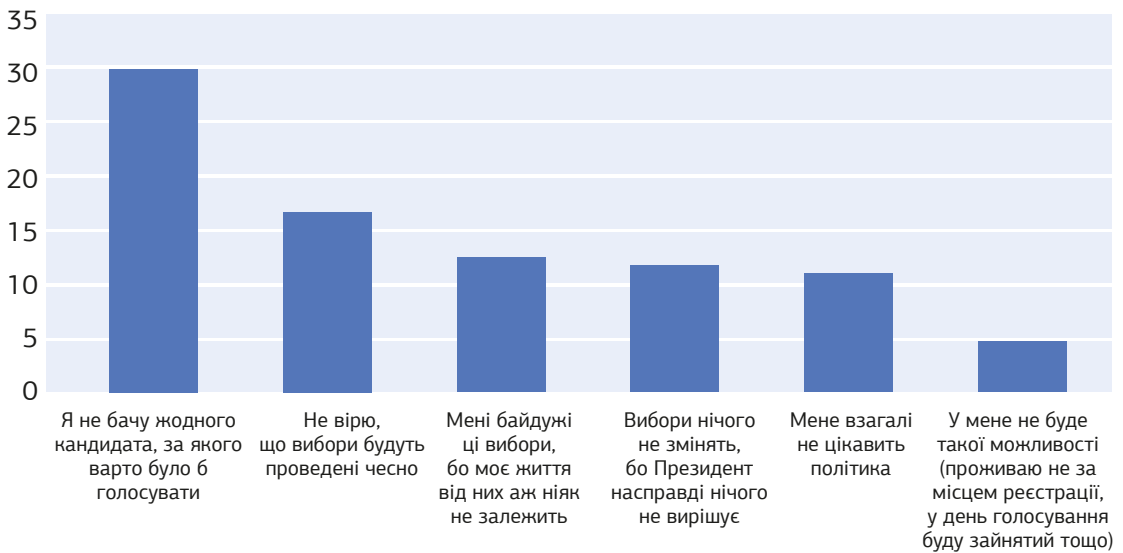
чим кандидати приманюють прихильників

Якщо говорити про причини неучасті, то основні з них можна класифікувати як світоглядні, а не об'єктивні. Визначальні з них – відсутність «гідного» кандидата (тобто такого, якому хочеться віддати голос) та недовіра до чесності процесу. Натомість лише 5% серед тих осіб, які не підуть на вибори президента, пов'язують це з незалежними від них обставинами. Схожа ситуація також із виборами до Верховної Ради. Більшість тих респондентів, які не збираються йти на вибори, пояснюють це світоглядними чинниками, а не зовнішніми обставинами. Водночас існує проблема з тим, що значна частина людей не вірить у чесність як президентських, так і парламентських виборів, що може негативно впливати не тільки на потенційну явку, але й загалом на сприйняття майбутніх переможців і загальну легітимність.

Проглядається також проблема недовіри до чесності процесу навіть серед тих виборців, які підуть голосувати. Так, 28,6% опитаних взагалі не вірять у чесність майбутніх виборів, а 40% вважають, що вони будуть не дуже чесними. Така негативна установка стосовно виборів є великою проблемою не тільки для мотивування участі у процесі, але й може датися взнаки у разі малої відмінності у результатах і невизнання кимось із учасників результатів виборів, що своєю чергою може призвести як до судового, так і позасудового протистояння. При цьому, такі побоювання громадян не мають під собою раціональної основи. Опитані експерти по-іншому оцінюють загрози щодо фальшування результатів народного волевиявлення. Вони передовсім відзначають те, що порушення будуть, однак суттєвого впливу на результати це не справить. Крім того, ризики фальшувань, на їхню думку, є вищими на парламентських виборах, де за допомогою шахрайства можна скоріше вплинути на мажоритарні вибори.

Більш складною є мотивація голосування за того чи іншого кандидата чи партію. Якщо обрати топ-3 чинники мотивації для голосування за того чи іншого претендента на пост глави держави, то головною мотивацією є «близькість ідей та пропозицій» кандидата. Ця мотивація збіглася для 7 із 8 кандидатів-лідерів, окрім Володимира Зеленського (про політичні погляди якого відомо небагато). Водночас є суттєві розбіжності у важливості цього чинника для інших претендентів. Менш значущим він є для виборців Тимошенко, Вакарчука та Порошенка, і значно важливішим – для виборців Гриценка і Ляшка.

Діаграма 1. Основні причини неучасті у виборах Президента

Стосовно персони кандидата, його особистості, то цей фактор є найважливішим для виборців Святослава Вакарчука. Істотним він є і для виборців Тимошенко, Ляшка і Гриценка. Забезпечення миру на Донбасі передовсім важливе для виборців Юрія Бойка (які здебільшого проживають на Донбасі та Сході), Вадима Рабіновича та, скоріше очікувано для виборців Анатолія Гриценка, якого часом сприймають як успішного військового лідера. Мотивація «нового обличчя» та свіжої крові об'єднує виборців Володимира Зеленського та Святослава Вакарчука, хоча ця мотивація для виборців Зеленського більш значуща. Суттєво відмінною є мотивація виборців чинного Президента Петра Порошенка. Тільки серед його виборців у топ-3 мотивацій входять чинники, що цей кандидат вже багато зробив для України, а також що цього кандидата поважають у світі.

Діаграма 1. Основні причини неучасті у виборах Президента

Мотивація	Поширеність мотивації серед виборців кандидата
Близькість ідей та пропозицій	Анатолій Гриценко – 49% Олег Ляшко – 49% Юрій Бойко – 42% Вадим Рабінович – 41% Петро Порошенко – 28% Святослав Вакарчук – 27% Юлія Тимошенко - 25%

Мотивація	Поширеність мотивації серед виборців кандидата
Близькість ідей та пропозицій	Анатолій Гриценко – 49% Олег Ляшко – 49% Юрій Бойко – 42% Вадим Рабінович – 41% Петро Порошенко – 28% Святослав Вакарчук – 27% Юлія Тимошенко – 25%
Приваблює як особистість	Святослав Вакарчук – 52% Юлія Тимошенко – 39% Олег Ляшко – 38% Анатолій Гриценко – 38%
Забезпечення миру на Донбасі	Юрій Бойко – 45% Вадим Рабінович – 34% Анатолій Гриценко – 34%
Бачить реальні шляхи подолання економічної кризи і забезпечення економічного піднесення країни	Юлія Тимошенко – 35% Вадим Рабінович – 32% Олег Ляшко – 32%
Цей кандидат – це “свіжа кров”	Володимир Зеленський – 32% Святослав Вакарчук – 27%
Дбатиме про таких людей, як я	Володимир Зеленський – 25%
Цей кандидат вже багато зробив для України	Петро Порошенко – 33%
Цього кандидата поважають у світі	Петро Порошенко – 25%

Позиція представників влади ускладнюється тим, що можливості зростання підтримки владного кандидата значною мірою вичерпані. Про це свідчить той факт, що 72,5% опитаних вважають, що справи у країні йдуть у неправильному напрямку, що певною мірою відображає загальний скептицизм стосовно чинної влади. Тим часом, про правильний вектор руху кажуть лише 11% опитаних, що, очевидно, є дуже низьким показником. У чинного Президента Петра Порошенка зберігається невисокий рейтинг, навіть попри те, що він по суті єдиний представник чинної влади. Це не дає йому підстав сподіватися на суттєве зростання підтримки в разі відмови від президентської гонки когось із переліку лідерів.

Дебати та теми дебатів

Передвиборчі дебати при правильній організації та постановці процесу можуть стати активністю, яка зменшить градус популізму та нетерпимості. Водночас, за інших умов передвиборчі дебати тільки посилять популістичний окрас виборів.

Більшість громадян (71%) підтримують проведення публічних дебатів між найбільш рейтинговими кандидатами: 38% вважають участь у таких дебатах обов'язковою і ще 34% – бажаною. Водночас готовність спостерігати за дебатами є дещо нижчою. У будь-якому разі дивитимуться такі дебати 28% українців і ще 44% – якщо такі дебати будуть цікавими.

Найбільш цікаві п'ять тем для дебатів виявилися такі: «Як досягти миру на Донбасі?», «Як домогтися звільнення окупованих територій Донбасу та їх інтеграції в Україну?» (44%); «Які проблеми країни кандидат в президенти вирішуватиме в першу чергу, якщо буде обраний президентом?» (41%); «Програма розвитку України на роки свого президентства та на більш далеку перспективу» (36%); «Як домогтися зростання рівня життя українців?» (35%); «Як подолати корупцію в Україні?» (33%).

Загалом теми дебатів відображають три основні запити громадян України до наступної влади. Ці пріоритети впродовж деякого часу є стабільними і їх можна окреслити наступним чином:

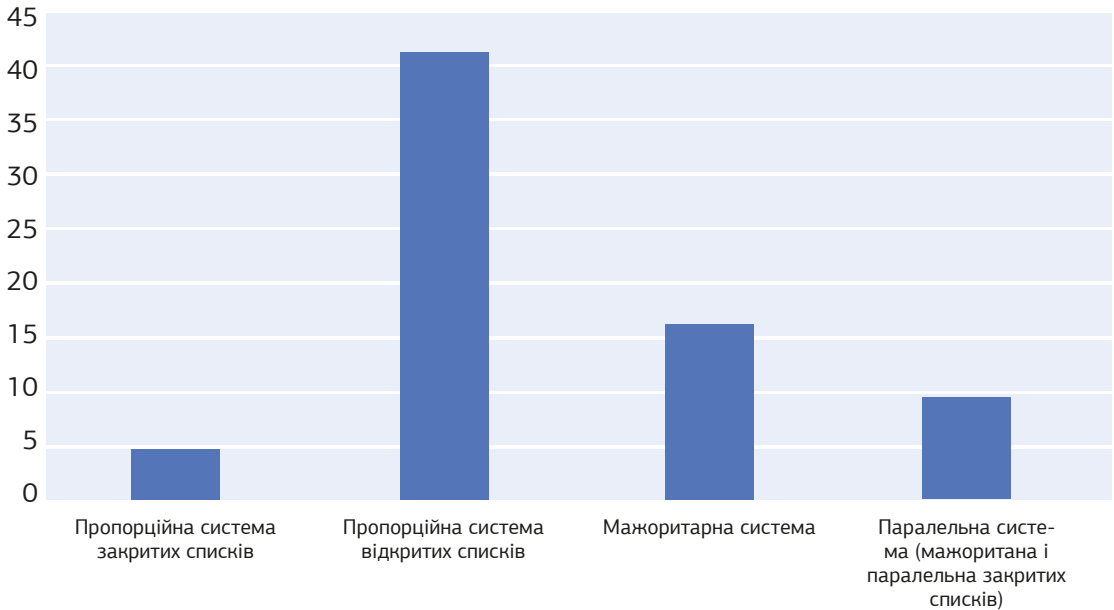
1. Покращення соціально-економічного становища.
2. Вирішення конфлікту на Донбасі.
3. Реальна боротьба з корупцією та зменшення її рівня.

Виборча система

Виборча система, за якою відбувались парламентські вибори 2014 року, викликає багато нарікань не тільки серед експертного середовища, але й серед безпосередніх учасників виборчого процесу та громадськості. Використання паралельної виборчої системи, де половина депутатів обирається за закритими партійними списками, а ще половина – в одномандатних виборчих округах, має низку суттєвих проблем та не забезпечує виконання завдань, пріоритетних для громадян.

Серед запропонованих типів виборчих систем відносна більшість громадян обрали «пропорційну систему із відкритими списками», коли виборці можуть голосувати не лише за партію, а й за окремих кандидатів зі списку, що визначає порядок їх проходження до Верховної Ради.

Діаграма 2. Підтримка різних типів виборчої системи

Незважаючи на те, що громадяни скоріше підтримують запровадження системи з «відкритими» списками, опитані експерти скептично оцінюють перспективи ухвалення в цілому виборчого кодексу №3112-1, який, серед іншого, запроваджує такі виборчі правила. Половина опитаних вважають, що він не буде ухвалений взагалі. І хоча частина опитаних все ж вважають, що такий кодекс може бути проголосований, більшість із них переконані, що він стане суттєво гіршим після внесення правок.

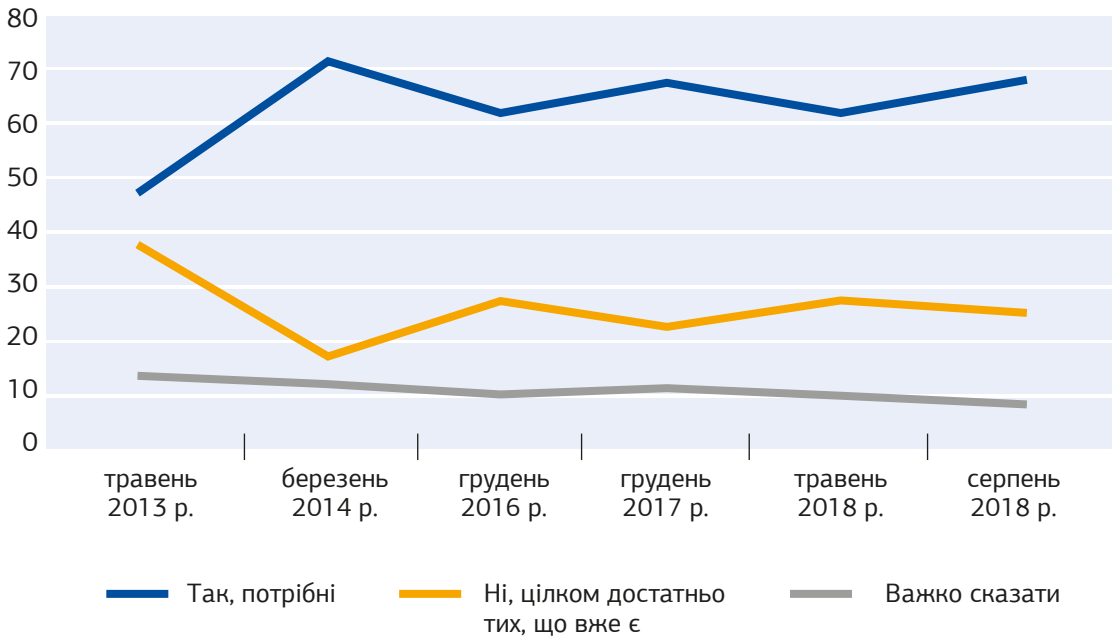
Звісно, навіть адаптація виборчої системи не означатиме вирішення проблем щодо цього питання. Важливим аспектом також є регулювання фінансів, які витрачають партії, передовсім на оплату політичної реклами. Більшість опитаних експертів виступають за жорстке регулювання політичної реклами, однак не за повну її заборону. Найбільш критично експерти ставляться до телевізійної та зовнішньої (біл-борди, сіті-лайти) реклами, і відносно нейтрально – до реклами в Інтернеті та соціальних мережах.

Виборча система

В Україні традиційно високим залишається запит на нових політичних лідерів. Особливо відчутним він став одразу після Революції Гідності, після чого трохи знизився, але не повернувся на дореволюційний рівень. Однак на момент проведення опитування рівень підтримки необхідності нових політичних лідерів знову зріс і сьогодні становить понад 66%. Водночас конкретно назвати когось як політичного лідера можуть далеко не

всі. Конкретних осіб як нових політичних лідерів бачать 29%. У відкритому запитанні, коли респондентів просили назвати прізвище нового бажаного лідера, вже стабільно вирізняються три лідери: Святослав Вакарчук (8%), Володимир Зеленський (6%) та Євген Мураєв (6%).

Діаграма 3. Попит на нових політичних лідерів

Висновки та рекомендації

Наступні Президентські вибори значною мірою пройдуть під знаком значної невизначеності виборців та непередбачуваності результату. На сьогодні можна говорити про одного кандидата, а саме Юлію Тимошенко, яка має найвищі шанси для проходження у другий тур виборів. Натомість кандидати, які посідають місця з 2 по 7 перебувають у лічених відсотках один від одного, тому говорити про перевагу одного над іншим наразі не доводиться.

Щодо парламентських виборів, то найбільш імовірно, що вони значною мірою залежатимуть від президентських і кращий результат отримає політична сила кандидата, який виграє президентські вибори. На жаль, незважаючи на підтримку населення, виборча реформа скоріш за все не буде втілена у життя, а вибори до Верховної Ради відбуватимуться за чинним законодавством.

Громадська думка

Інформаційно-
аналітичне
видання

№33 2018

Інформаційно-аналітичне видання
«Громадська думка»

Тема: «НА НИЗЬКОМУ СТАРТІ: ОГЛЯД ПОЛІТИЧНИХ НАСТРОЇВ УКРАЇНЦІВ ЩОДО ВИБОРІВ ТА ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ».

Це дослідження представлено в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст дослідження є винятковою відповідальністю Pact та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Автор: Андрій СУХАРИНА,
політичний аналітик Фонду «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва.

Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва
Для листів: а/с В-271, м. Київ, 01001, Україна
Телефон: (+380 44) 331 67 61
E-mail: dif@dif.org.ua
<http://www.dif.org.ua>

При передруку або частковому використанні матеріалів
посилання на Фонд «Демократичні ініціативи»
імені Ілька Кучеріва обов'язкове.

© Pact Inc., 2018

Поліграфічні послуги:
ФОП І. П. Артюшенко
Адреса друкарні:
Україна, м. Київ, вул. Виборзька, 84
+380 44 227 78 17; +380 50 358 80 88
Формат 60x84/8
Тираж 100 прим.